

פרשת משפטים | עלון מס' 14

הרצון לחירות שגובר על 'אהבתי'..

ו: וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֵא אֶצֵּא חֶפְשִׁי: ז: וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹקִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצָע וְעָבְדוּ לְעַלְמָם:

ורצע אדוניו את אזנו במרצע. ומה ראה און להירצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני 'לא תגנוב', והלך וגנב, תרצע (מכילתא פ"ב) ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים', והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. - רש"י

בביאור הדברים הרי שאדם גנב מחברו ונתפס ואין לו לשלם, הרי בי"ד מוכרים אותו לעבד עברי, תמורת השבת הגניבה שגנב, ואם לאחר ששנים מסרב הוא לעזוב את אדוניו הרי הוא נרצע באוזנו.

ולכאורה יש כאן מקום להבין, מדוע רוצעים את אוזנו רק לאחר ששנים, מדוע לא ירצעו את אוזנו מיד כשגנב, וכי אוזנו לא שמעה על הר סיני את הדיבור 'לא תגנוב'? מדוע נזכרנו בזאת רק לאחר ששנים? וכן מוכר עצמו לעבד מחמת דוחקו, וכי לא שמע על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים'?

ושאלה נוספת, מדוע כל אחד העובר על עבירה בתורה, לא נרצע את אוזנו מטעם און ששמעה על הר סיני.. כמו לא תרצה ולא תחמוד??

ומבאר בעל ה'כלי יקר' שאין נותנים שני עונשים על עבירה אחת, כי הרי אם אותו גנב היה משלם, לא היה נענש וגם נרצע, כאן יש טעם מיוחד ברציעה, האדם המסכן שמצבו הדחוק גרם לו למכור עצמו לעבד, אנוס הוא לפרנסתו, מה לעשות... אבל.. נתנו לו הזדמנות אחרי ששנים לסיים את פרק העבדות... וכן האדם הנמכר בגניבתו.. הדבר הראשון שבי"ד עושים, הם פועלים להשיב את הגניבה, גם במחיר שלילת החירות של הגנב... אך נותנים לו את ההזדמנות, לאחר ששנים לשוב ולהיות בן חורין... אדם שאחרי ששנים מעוניין להמשיך ולהישאר בעבדות, כעת אני מבין, שהוא מעולם לא הפנים מה נאמר בהר סיני, 'כי לי בני ישראל עבדים' כעת אני מבין שהוא בכלל עוד לא התחיל לקלוט מה זה האיסור 'לא תגנוב'.. אם כן, כעת העונש הוא - ורצע אדוניו ועבדו לעולם.. חרותך נשללת ממך לעולם, עד היובל... כעת כבר אין לך דרך חזרה...

בעומק המושג עבד, לכאורה יש שני חלקי עבדות - האחת עבדות גופנית, והשנייה עבדות מחשבתית, העבדות הגופנית הינה שיעבוד לשרת ולקיים את הוראות האדון, אבל שיעבוד המוח היא שפל יותר גדול בעבדות, שהמוח והמחשבה שלו משועבדים לאדון... וכשהאדם נמכר לעבד, הציפייה ממנו כי ישתוקק הוא להיות בן חורין, כי גם אם משועבד גופנית לאדון, אך מחשבתו היא משוחררת מכבלי השעבוד ומשתוקקת לצאת לחופשי, אך כאן אצלנו, העבד שמסרב לצאת לחירות הרי גם מוחו כבר הפך לעבד גם מוחו משועבד כליל לאדונו - הרי הוא נענש בעבדות עולם... האדם הנמכר לעבד עברי אם אינו מבין

מדוע הוא נמכר ומה הציפייה המינימלית מאדם, לרצות ולשאוף להיות בן חורין, אם אחרי ששנים אינך מעוניין לצאת... אהבתי... אז אתה כעת מקבל רציעה על השורש והבסיס של און ששמעה על הר סיני.. עכשיו זו שלילת חירות מוחלטת..

וביותר עם נשים לב - בפסוק ה: **וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֵא אֶצֵּא חֶפְשִׁי:** הרי לא מובן מה יותר טבעי מאדם שחי עם אשה כמה שנים, ואף יש לו ילדים, שיאמר אהבתי - מה זה לא הגיוני שאדם יאהב את אשתו וילדיו... איפה הבעיה כאן.. אך - בשים לב בתחילת הפסוק, 'אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני'.. ממתי סדר הדרוג הוא כך?? משהו כאן מעוות בחשיבה... אהבתי את אדוני?? סליחה?? ולא זו בלבד אלא אהבתי את אדוני עוד לפני אשתי ובני?? זה סימן שהבנאדם בכלל לא מתחיל להבין מדוע הוא נמכר... הוא לא מבין את האיסור של 'לא תגנוב'... הוא לא מפנים שיש משהו הרבה יותר גדול מזה - 'כי לי בני ישראל עבדים'.. אדם כזה מקבל רציעה.. ורצע אדוניו ועבדו לעולם...

הרי לנו שהתורה דורשת מהאדם, כי הרגשות של האדם להיות חופשי, הרצון והשתוקקות לא להיות תחת אדון, הרי רגשות אלו גוברות על הרגשות של אהבתי את אשתי ובני... - הרגש של 'כי לי בני ישראל עבדים' אמור לגבור על הרגשות של אהבתי.. זו הדרישה של התורה... תשאף להיות בן חורין... תרצה לצאת לחירות... ואדרבה - 'כי לי בני ישראל עבדים' ולא עבדים לעבדים... אם אתה עבד לבורא עולם הרי בעצם אתה בן חורין אמיתי...

גם אנו בחי היום יום, אם הראש משועבד למשהו, אם הראש תפוס במשהו, הרי אין אנו בני חורין.. רק כשהראש ושהמחשבה פנויה ומשוחררת... שואפת קדימה... ורוצה להשיג יותר הרי האדם הוא בן חורין, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה..

ונסיים בפרפראה נאה מבעל האור החיים: ואומרו ואם אמר יאמר העבד וגו'. כאן הודיע הכתוב עבודת העבד ישראל המתלהב לעבודת קונו ואף אחר שאפסו כוחותיו מתאוה תאוה לעבוד האדון, וזהו אומר **אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני** שהם הנשמה והמצות שעושה בעולם הזה, ואינו רוצה לצאת מהעולם הזה לחפשי כמתים, וזה יורה על החשק והתאוה בהאדון, לאיש כזה מבטיח האדון כי לו יקרא עבד ה', וימלא תאוותו תאוה לבו נתת לו, אך לא עתה, כי עתה אין לו עוד בעולם אלא **ועבדו לעולם**, לעולם הבא יבחר בו ה' מהמלאכים, להיות לו לעבד נאמן, ומצינו שכן היה למשה שקראו ה' (דברים לד ה) עבד ה' שנתאוה להיות ליכנס לארץ ישראל לעבוד ה' ולקיים מצותיו.

שבת שלום ומבורך

עילת הסבירות - בעיני מי??

ח: וְשָׂדֶה לֹא תִקַּח פִּי הַשֹּׂדֶד יַעֲזֹר פְּקָחִים וַיִּסְלַף דְּבָרַי

צדיקים:

בגמרא בכתובות (קה): **אמר רבא מאי טעמא דשוחדא כיון דקביל ליה שוחדא מיניה איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו.**

בפרשתנו מביאה התורה את האיסור בנטילת שוחד, כי השוחד מסמא את העיניים, והיינו שלא רק שזהו עונש לדיין שנטול שוחד, אלא זה גורם לעיוות הדין... כאשר דיין נוטל שוחד הרי דעתו מתקרבת לדעת הנותן, והוא נחשב ממש כמו אחד עם הנותן, כך מבארת הגמרא ואין אדם רואה חובה לעצמו.. השיקול דעת הישר התעוות... התעקם... כח השיפוט מבולבל והוא כבר מסלף את הצדק...

בעצם שוחד היינו נגיעות... כאשר לאדם יש נגיעות בעניין הרי אין לו שיקול דעת נקי... נגיעות לא חייבים להיות נגיעות פסולות, גם בדיני עדות כאשר משה רבינו ואהרן הכהן ירצו להיות עדים יחדיו, הם פסולים משום שהם אחים למרות שהם צדיקים... המציאות של קורבה היא מציאות של נגיעות... כשאדם נוגע בעדות הרי הוא נמצא בעיוות מובנה...

לאחרונה מרבים לדבר על המושג הנקרא 'עילת הסבירות' כשעיקר הטענה היא, מי שם קבוצה של אנשים להיות למחליטים מה סביר... הרי הכל בעיני המתבונן..

כשננתח את זה יותר לעומק הרי בעצם כולנו נגועים בחטא הסבירות...

כשאני שופט משהו או משהו שלי? מי המצפן שלי? מי אמת המידה שלפיה אני שופט את האחר? הרי אומר שיקול דעתי... נו... וכי שיקול דעתי אינה נגועה בנגיעות? מי החליט שמה שסביר והגון בעיני, הרי הוא המצפן והסרגל, להחליט שכל מי שחורג מזה הוא אינו נוהג כשורה?

סיפר לי ידיד - פעם ישבתי בכותל וראיתי מימיני בחור המתפלל מעומק הלב - חלפה במוחי המחשבה מעניין על מה הוא מתפלל? מצדי השני עמד אברך צעיר וגם התפלל מעומק ליבו, גם עליו חשבתי מעניין על מה הוא מתפלל, הוא בא להודות? אולי על ילדים? אולי על פרנסה? בהמשך עמד אדם מבוגר שגם נשא תפילה חרישית... על מה הוא מתפלל.. ואז חלפה לי המחשבה בראש, תראה... עומדים כאן עשרות אנשים, שכולם שופכים את צקון ליבם לפני מלך מלכי המלכים, חלקם באים להודות... חלקם באים להתפלל, על בריאות... על פרנסה... על חינוך הילדים.. ואין

ואין לאף אחד מושג על מה הם מתפללים, אין אף אחד מושג מה עובר עליהם... אז אם כך, איך בכלל אפשר לדון בן אדם על מה שהוא עושה... אתה הרי בכלל לא יודע מה עובר עליו, מה הקשיים שלו.. מה הניסיונות שלו.. עם מה הוא מתמודד... אז מה אתה בכלל שופט את האדם האחר.. וזהו בפשטות - מה שכתוב במשנה באבות (פרק ב משנה ד') **וְאֵל תִּדְיִן אֶת חֲבֵרְךָ עַד שְׂתַגִּיעַ לְמַקוֹמוֹ** - אין לנו לדון אף אדם כי לעולם לא נגיע למקומו... לעולם לא תדע היכן הוא מקומו...

אם כן יוצא, שכולנו בעצם שופטים את העולם לפי מבט עינינו... לפי מה שאנחנו החלטנו מה סביר והגיוני... ואם אני רואה אדם שאינו נוהג כך, אני יכול לבקר אותו.. אני יכול לשפוט אותו... הכל מגיע מפוזיציה.. מהשקפת עולם.. מחינוך קודם.. וכדוגמא - פלוני חונך בחינוך ליטאי הרי הוא לא יבין את מי שצמח בחינוך חסידי... ומי שגדל בחינוך חסידי כמה הוא יוכל להבין מי שהוא בעל תשובה? וכן הלאה... אם כן בעצם יש לנו נגיעות.. ומהי הנגיעה? **אני** בעצמי... כי ככה **אני** חושב.. ככה **אני** מבין... ככה **אני** יודע...

אך באמת איפה אין נגיעות? רק במי שדן ושופט על פי עיניים של תורה.. דיין שדן דין על פי דיני התורה.. זה המצפן היחיד של האמת הצרופה... זה הסרגל שלפיו ניתן לשפוט את האדם.. מוסר התורה... דיניה.. וחוקיה.. הם האמת הצרופה.. ואף מנהיגי הדור נקראים עיני העדה, הם שאינם נגועים בנגיעות אישיות, אלו שהתורה היא נר לרגלם... הם העיניים של העדה.. ועל כן דורשת התורה את הזהירות המופלגת משוחד.. כי הוא מעוות... הוא מסלף... הוא מעקם את השכל הישר... הוא יוצר נגיעות... וביותר הגמרא אומרת, שגם שוחד בדברים אסור... הכלל הוא, אתה לא יכול לשפוט אדם לפי מה שסביר בעיניך... לפי מה שאתה החלטת... אלא אך ורק לפי המצפן האלוקי שהוא היחיד בעולם, שנותן לנו אמת מידה של צדק ויושר, וממילא מובן מדוע אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו ומכיוון שלעולם.. לעולם... לא תגיע למקומו הרי אל תדון אותו... ועוד לא נגענו במצווה לדון לכף זכות... כאן המשנה מכריעה כלל לא לדון... אתה לא יכול לדון נקודה.. אתה נגוע.. אתה שופט לפי מידת הסבירות שלך...

ואולי זה גם מסביר למה כתוב כי השוחד יעוור פקחים - ולא כתוב עיני פקחים, כי זה לא קשור לעיניים.. זה קשור לדעת.. להיגיון... השוחד מעוור את הפקחות... היא לא רלוונטית יותר... כיון שיש כאן נגיעות...

ולסיום בחיך - היה דיין שלעת זקנותו התחרש בשני אוזניו, שאל אותו מאן דהו, מדוע כבודו התחרש, הרי השוחד מעוור עיני חכמים? ענה הדיין - אני מעולם לא קיבלתי... לי רק הבטיחו...